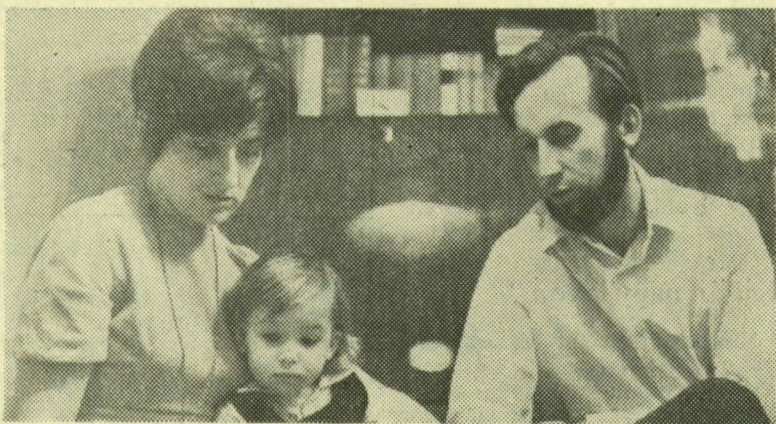

„LEKÖL- TÖZTÜNK“

Duditsék otthonukban

Amikor eldőrdült a startpisztoly, azaz amikor a Magyar Tudományos Akadémia elnöksége elhatározta, hogy a központi biológiai kutató intézetet nem Pesten, hanem Szegeden építik fel, rögtön megszületett az a viszonyainkra nagyon jellemző aggodalom, hogy vajon a pesti kutatók hajlandók lesznek-e ott hagyni a fővárost, s pusztán a tudomány, a munka kedvéért vidékre költözni? Vállalják-e majd a kedvezőtlenebb körülményeket?

A legfőbb vonzerő

Vállalták. Méghozzá különösebb rábeszélés, agitáció nélkül. Hogy miért? Ne ringassuk magunkat illúziókba: Szeged nem mint város, nem mint lakóhely vonzotta őket. A munka hívta őket ide. A központ olyan lehetőségeket jelent anyagiakban, műszerekben, feltételekben, amilyeneket nemhogy Pest nem tud adni, de talán egész Közép-Európa sem. E nagy lehetőség, e páratlan munkahely csalta-hozta ide a pesti kutatókat, mint ahogy Szeged — ezt tudomásul kell vennünk — a legtöbb esetben még „csak” munkahelyként jelent vonzerőt. Nemcsak a pesti kutatók, hanem más szakemberek számára is. Az olaj, a házgár, a gumigyár, az egyetem és a többi hasonló munkahely. Emiatt persze egyáltalán nem kell szűgyenkeznünk: egyetlen magyar város sem dicsekedhet olyan munkahellyel, mint a biológiai központ.

A Szegedre költözés persze azért mégsem olyan egyszerű. A központ ugyan lakást biztosított kutatóinak, de a legtöbbben nem úgy jöttek, mint például dr. Dudits Dénes agrármérnök, aki egyetemista feleségével egy albérletet cserélt fel — igaz nem pestit, csak gödöllőt — egy másfél szobás szegedi lakásra; ezek voltak a könnyű esetek. Sokan pesti főbérletet hagytak ott. Dr. Venetianer Pál és felesége például — mindketten a biokémiai intézet kutatói — fő utcai másfél szoba hallos lakásukból költöztek egy hasonló méretű tarjániba.

Elszakadni egy életformától

De nemcsak a lakást kellett otthagyni. A családot, a rokonságot, a baráti kört, az ismerősöket. Tulajdonképpen egy életformát, egy életmódot. Ez se volt könnyű. Dr. Wollemann Mária, a biokémiai intézet egyik kutatócsoportjának vezetője, a tudományok doktora — nagyon kevés nő szerezte meg nálunk ezt a magas tudományos fokozatot —, nem az ismeretlenbe ugrott, amikor Szegedre jött. Itt járt egyetemre, itt lett orvos, ráadásul szegedi akar lenni. Hangversenyekre, színházba azonban még most is Pesten jár. Vene-

tiánerek is. Majdnem egy fél éve laknak Szegeden, s ahogy telik az idő, egyre ritkábban járnak Pestre, most már egy hónap is eltelik, mire feljutnak, pedig a kezdet kezdetén kis Volkswagenjükkkel hetente szaladtak fel a fővárosba a családhoz — őspesztiek mindketten —, a rokonokhoz, az ismerősökhöz és a színházakba. A legtöbben így vannak. Nehéz elszakadni egy életformától.

Ezek a pesti kapcsolatok persze az átmenet jelenségei: idővel feltétlenül elhalványodnak. — Mi leköltöztünk — mondja Venetianer Pál, jelezve a szándékot, hogy szegediek akarnak lenni. Valóban, nem kirándulni jöttek, nem úgy képzelték, hogy Szegeden dolgoznak, és majd Pesten élnek. Kezdetben sokat vitakoztak, felesége jobban ragaszkodott a pesti élethez. De végül döntöttek.

— Egy esztendő telt el Amerikában és ott láttam, hogy az emberek, s különösen a tudományos kutatók, nem ragaszkodnak annyira egy városhoz, mint nálunk. Ha a munka hívja őket, habozás nélkül költöznek máshová. Nálunk persze egészen mások az adottságok, például jóval erősebb a fővároszhoz való ragaszkodás, de azért nálunk sem kell tragédiának éreznünk, ha a jó munka miatt lakóhelyet kell változtatni. Mi most megpróbálunk itt élni.

Egy folyamat kezdete

Megpróbálnak, ez az elhatározás természetesen rendben van. De hogyan érzik magukat? Hogyan kapcsolódnak a szegedi város lakók közösségéhez? Mit csinálnak szabad idejükben? Vannak-e új barátai? A mindennapi élet csupa apróságból áll. Olyanokból, mint közlekedés, bevásárlás, főzés, takarítás. Wollemann Mária elvált asszony, első éves egyetemista lányával, Évával él. Lánya főz, ő viszont bevásárol és takarít. A hétköznapi apróságokról — egybehangzóan kollegáival — sok meglepő dolgot mond. Hogy például — elégedetlenkedő szegediek, figyelme! — a bevásárlás itt könnyebb, mint Pesten, az áruellátás jobb, az eladók udvariasabbak. A közlekedésre viszont mindannyian panaszkodnak. A járatok pontatlanok, a kocsik túlszűfoltak, a kalamazók, sofőrök idegesek és ingerültek, s az egésznek a szervezete és szervezése nehézkes.

Itt van viszont a Tisza, amely — a nyilatkozatokból úgy tűnik

vel bevételi tervét nem teljesíti. Bajok vannak a munkabérfizetéssel: a Csongrád megyei tanács eddig kétszer adott óvadékot — de tovább nem. November 11-én nem volt fizetés... Mit szólnak ehhez az egyszerű térsztagok, akik Magyartésen, Cserebökényben évtizedek óta keményen küzdenek az időjárással, az áradással, a jégveréssel? Vagy — mint legutóbb — a gazdasági hibák váratlan csapásaival?

Az újságíró nem fogadták szívesen, s ha beszéltek, ragaszkodtak névtelenségükhöz.

Szerencsére találkoztam olyanokkal, akik gondosan mérlegelve a szót, mégis válaszoltak, mint a kavicskitermelésnél dolgozó sofőr. „Járt ránk nehezebb idő is, de túléltek. Meggyőződésem, hogy kijutunk a csődből, hisz a Termálnak van jó földje, 400 millió vagyona, s az embereknek akarata a gyógyításhoz.” A növénytermesztési brigádvezető: „Így volt ez mindig, kérem. Egy-két ember elrontotta — az egész tagság megfizette. De a keserűség lassan túljutunk.” A vetőgépkészítő még pontosabban fogalmaz: „Hallottuk, hogy az alkalmazottak fizetése túl magas. Van ebben valami. Előbb-utóbb

— szinte minden gondot feledtet. Az elmúlt nyáron a legtöbben majdnem minden szabad idejüket a strandon töltötték; nagy kincs ez a víz — mondják. Itt van a város közepén, nem kell órákig utazgatni, amíg eléri. Duditsék-nak, Venetianerék-nak kisgyerekek van, emiatt otthonon kívül eltöltött szabad idejük érhetően kevés. A strand az egyetlen olyan szórakozás, amelyet ez a helyzet nem korlátoz — a gyereket is le lehet vinni —, nyilván ezért is tartják ilyen fontosnak.

S az új barátok? Nos, barátok még nem születtek. Néhány ismeretség a házban, a szomszédoktól kapott apró segítség: egyelőre ilyenfélék a kapcsolatok. Sok szabad idejük egyébként nincs; általában este 6–8 óra között vetődnek haza a kutatóból. A lakás is sok gondot ad még. Wollemann Máriaé például nincs berendezve. Bútorait Pestről nem hozhatta le, mert a lakásban édesanyja él. Most jelenik meg egy könyve Londonban, tarjáni szobáit annak tisztelődjából akarja bebútorozni.

Könnyíti a helyzetet, hogy szinte majdnem mindannyian egy tízeletes házban laknak. Eredetileg ugyan, amikor arról volt szó, hogy Újszegeden, az intézet közelében, építenek egy házat a munkatársaknak, sokan tiltakoztak. Ne lakjanak a kutatók a város lakóitól elkülönülve. Aztán mégiscsak egy házba kerültek. Csak éppen nem Újszegedre, hanem Tarjánba, nemcsak a központtól, hanem Újszeged fától, parkjaitól és csendjétől is távolabbra.

S a tudományos kapcsolatok? A Pestről leköltözők itt is a kezdet kezdetén tartanak. Sokan ismerik már az Akadémiai Bizottság Somogyi utcai klubját, bizonyosfajta munkakapcsolatok is létrejönnek lassacskán, de elsősorban azoknál, akik — mint Wollemann Mária — személyes ismeretséggel is rendelkeznek.

Az intézet kutatói szegedi lakásuk kulcsát általában májusban — júniusban kapták kézhez. Az azóta eltelt fél esztendő nyilván kevés volt ahhoz, hogy a szó igazi értelmében szegedivé váljanak. Ez az idő még csak ismerkedésre, az otthonépítés első lépéseire volt elég. Ezzel azonban elkezdődött egy folyamat, bár nyilvánvalóan nem kevés idő kell még ahhoz, hogy a város új polgárai teljes intenzitással részt vegyenek Szeged életében. Kutatókról lévén szó, ezen elsősorban azt kell érteni: tudományos, szellemi életében.

Ökrös László

nekik is be kell látni; csak azt lehet szétosztani, amit magunk termelünk meg. Ha majd nem kapják meg a kialakított bért, kilépnek. Az igazi parasztember, aki itt született, itt élt kint a tanyán, nem hagyja el a földet, még ha ideig-óráig komisz is hozzá.”

Megváltás: munkával

Nem tudom már, ki mondta, Szalkai István növénytermesztő brigádvezető, a gépész Bartucz Mihály-e? De ez az egyetlen reális lehetőség.

A terhek nem csökkentek, s a jövőt sem sikerült elég pontosan felrajzolni. (Ki vállalkozik arra, hogy eldöntse: földarabolják-e a gazdaságot; reális-e „beléptetni” az államot, vagy nem?)

Igen, a Termál sorsa saját emberei kezében van, azokéban, akik vállallják a még oly nehéz következményeket is. Ismerve a kétségtelenül nagyon bonyolult gazdasági helyzetet (az állam áldozatvállalása véges), csak egy marhadat megoldásul: a földhöz ragaszkodók munkája. A veszteséggel, a növényfertőzéssel, az adóssággal — minden bajjal együtt — ez a Termál Tsz útja.

Jatkó István

HETKÖZNAPI MEGVÁLTÁSOK

Mindenki csinál valamit. Kié a a leghasznosabb foglalkozás? Mindenkié, ha rátermettséggel és legjobb tudása szerint végzi munkáját. És kié a legszebb, a szónak legnemesebb értelmében emberi? A válasz ugyanaz: mindenkié, ha az önmegvalósítás lehetőségét hordozza.

Zárt világ

Ötezer háromszázhetven ember közül 800 él bent Balástyán, a faluban. A többi a tanyán. A balástyaiak 80 százaléka Szegedre jár dolgozni.

A parasztsorsba beleszületik az ember, falun és tanyán egyaránt. A porta kerítéséig terjed a világ. A védtelen ablakokon belopja magát télen a hideg, el kell függönyözni. Csak az autóbusból látszik: macska ugrott a kerítésnek, visszahuppant, újból próbálkozik. Egyetlen élő a környéken. A hőmezők alattomos csendben kerítik körbe a házakat.

Kinek engedélyezi ez a zárt világ, hogy nyitottá varázsolja? Van-e hatás, amely oldottabbá teszi a paraszti sors régi, rideg keménységét? Indul-e harcra valami a tudatlanság ellen? Egyértelmű igen a válasz. De mi van mögötte?

Este 8 óra. A művelődési ház udvarán világít a hó. Gépkocsi parkol a szélárnyékban, gazdája kint tanít a tanyán. Ma tartja harmadik összejövetelét az „értelmiségi klub”.

Két csoportban fogunk dolgozni. Az egyik helytörténeti anyagot gyűjt és dolgoz fel, a másik szociológiai felmérést végez. Tudományos pontosságú képre van szükségünk, ami megmutatja, mi történt eddig, és mit kell csinálni ezután.

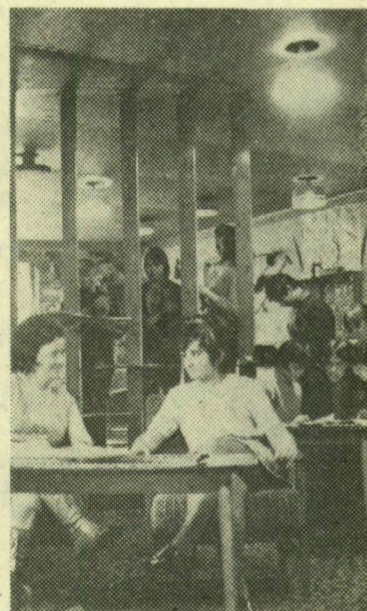
Hová lettek?

Egyikük sem szakember, de segítenek magukon. Azaz válnak, ha kell. Ha megcsinálják, amit akarnak, komoly nyeresége a falunak, maguknak. Hét-nyolcan vannak. A vita tárgya: hová lettek a többiek? Naponta visszatérő kérdés, hihetetlen energiákat felemészítő küzdelem: megtartani az embereket, beláttatni, hogy a részvétel, vagy a részt vállallás gazdagít, kiteljesít és társadalmilag hasznos.

Kiss István, a művelődési ház igazgatója tíz éve lelkesedik, fáradhatatlan, megtörhetetlen — ellenállhatatlan. Eje: hite. Hisz az emberben, akiben él az „éhe a szépnak”: önmaga alkalmasságában, világra ablakot nyitó képességében; hisz abban, hogy ez az egyetlen hely és szerep, ahol legtöbbet használva közösségnek, társadalomnak, — kiteljesítheti önmagát.

Tizenhat terület (klubok, szakcörök) összes gondja az övé. Egyedül van. Irányít, szervez, mozgósít, összefog, iktat, takarít. Vastag papírtkeres az asztalon: ötven tréfás strófa a Téliapó-estre. Bál van, néptáncpróba: zongorázik, cimbalom kíséri. Lakberendezési tanácsokat ad és figurát tervez. Mára néni hajcsátjára. Órákat átbeszélget a segédmunkással, az egyetemistával, a serdülő fiúval vagy lánnyal. Valásról vitatkozik a pappal, előadást tart a térsz-demokráciáról.

Fa- és vasmegmunkáló műhely. A számszámokban tízezrek. Akinek dolga van, bemege és megcsinálja. Ha valamit nem tud, megmutatja az igazgató. Fotószakkör? Hogyne lenne, az igazgató számtalan kiállításról hozta el az első díjat. Itt ne filmeznének a srácok? Nemzetközi és hazai amatőr-fesztiválok díjait nyeri az igazgató. Nincs talán olyan művészeti ág, amelybe „bele ne kóstolt” volna. Hihetetlen munkabírással eljutott oda, hogy nem jön zavarba, akár társadalmi-politikai, filozófiai

A balástyai művelődési házban

vagy természettudományi kérdésekről kell vitatkozni. Harminchat kiadványt olvas rendszeresen. Viszi magával az embereket. Vonzó ez a sokoldalúság, aktivitás.

Szívesen jönnek

— Nem tudom, jól csináltam-e? Mindenképpen különleges népművelés ez. Mindenesetre más-képpen nem megy. És éreztem már, hogy nem egészen eredménytelenek erőfeszítéseim.

— Bekapcsolnám a tévét — nyit be az irodába a tévé óre, a „falu bolondja”.

— Nincs véletlenül egy fázisceruza? Nem tudunk vetíteni! — robban be Kissné, a mozigépész, a néptáncsoport művészeti vezetője, és a mindig mindenben segítők.

— Tudna kölcsönözni egy vetítőtáblát? — így a művelődési autó vezetője.

— Mi lesz a szilveszteri program? Beszéljük már meg, mert kérdezik a gyerekek. Szerintem mindenképpen együtt kell szilveszterezni — szögezi le az ifjúsági klub vezetője.

Aztán jön a könyvtáros, ilyen aktív, olyan felelős — egymásnak adják a kilincset. Háromszor nyerték el a kiváló ifjúsági klub címet (az országban ha tíz ilyen klub van!). A barátságos, igényesen berendezett helyiséget 42 ezer forint értékű társadalmi munkával újították fel, az igazgató és a gyerekek. A fiatalok szívesen jönnek. A program értelmes időtöltést biztosít, a jókedvű, játékos csoportból kinövő a felnőtt életükben is igényesebbek. Az anyákat mégis serdülő lányaik eltiltására ingerli az ablakon lehúzott függöny. Megkövült szokásrendszer tiltja az együttörülést; múltban gyökerező előítéletek teszik hihetatlenné emberi kapcsolatok tisztaságát, kirívó, egyedi esetek váltanak ki megdöbbenést, általánosításokat. Nem könnyű felvenni a harcot, megértetni-megláttatni: értetek folyik itt minden.

Már sokan tudják, asszonyok is, öregek is. Az előbbiek kézimunkázni jöttek, úgy beletanultak; bedolgoznak. Az öregek minden vasárnap kártyáznak, dominóznak, beszélgetnek — éppen csak ebédelni mennek haza.

Ha szűkösen is, nem a legjobb körülmények között is, de mindennek és mindenkinek van helye. „Folt hátán folt” ez a ház, de magának érzi a nép, ki-ki megtette érte a tőle telhetőt. Valahogy még mindig látszik: nulláról indult a teremő munka, egy évtizeddel ezelőtt. Azóta alakult-formálódott az épület és az emberek gondolkodása. Lassan távolul a zártság, felfigyelnek egymásra, a világra.

Sulyok Erzsébet

„egyszikű” növényvédő szer jutott — hogy honnan, nem tudjuk —, a lényeg: csökevényes maradt a paprika, a fertőzött terményt nem adhattuk el. Szóval: „újra termeltük” a veszteséget — akárhogy fordítom a szót. Mit lehet ilyen helyzetben tenni? — több javaslatot dolgoztunk ki (amit megküldtünk az illetékes szerveknek, a banknak, tanácsnak stb.), megkíséreltük a kibontakozás útját felvázolni. Azt szeretnénk, hogy a Termál Tsz-be társuljon az állam. Jogot nyerne így a szigorúbb felügyeletre. Másrészt: elhelyezné az állami pénzbetétet, amellyel a nélkülözhetetlen kiadásainkat fedezhetnénk. Korszerűsíteni gépparkunkat, befejeznénk híbró-üzemünket. Mi nem újabb összegre gondolunk, nem további „költségfészesre”, hanem arra, hogy tartozásunkat — körülbelül 100 millió forintot — betétként egyelőre itt hagyná az állam. Mikor a gazdaság rendezni tudná sorait, visszafizetné ezt az összeget.

Újabb szanalás

Bepillantva a Termál főkönyvébe, az első pillanában kitűnik, hogy a térsz nem kerülheti el az újabb szanalási eljárást, mi-